

Skjemainformasjon

Skjema	Norges dokumentarv - nominasjonsskjema
Referanse	1004179
Innsendt	20.06.2014 18:35:37

Sammendrag

Sammendrag

Tittel på dokument(er)/arkiv(er) som nomineres

A-0143, Alvøens Papirfabrik A/S., med tilhørende arkivskapere.

Sammendrag (maks 3000 tegn)

Papiret har vært av avgjørende betydning for samfunnet slik vi kjenner det i dag. På papir ble lover skrevet og befalinger gitt. Med papir ble verdier omsatt. På papir har kollektiv kunnskap, kultur og viten blitt overlevert fra en generasjon til den neste. Dokumentasjon på papirets fremstilling i en lokal hjørnestensbedrift som med tiden fikk nasjonal betydning, har sin plass i Norges dokumentarv. Alvøens Papirfabrik A/S. vil i kraft av sin historie, slik vi kan lese den i virksomhetens arkiv, kunne representere sektorens betydning på en god måte.

Arkivet etter Alvøens Papirfabrik A/S. er unikt, uerstattelig og av nasjonal betydning i den forstand at materialet er kilde til en virksomhet som var den første i sitt slag i Norge. Den samlede betydningen av arkivmaterialet kan ikke overvurderes, da det reflekterer en viktig bit av Alvøens betydning som industristed - både lokalt, regionalt, og ikke minst nasjonalt.

Materialet gir et svært interessant og mangefasettert innblikk i industrifremvekst og samfunnsstruktur i 18- og 1900-tallets Norge. Papirfabrikkenes virksomhet, med tilstøtende foretak og institusjoner, er usedvanlig godt dokumentert. Den nominerte dokumentarven har nasjonal betydning, da den tjener som eksempel på et lokalsamfunn bygd opp rundt en bedrift i førindustriell, og senere industriell tid. Arkivet er dermed et unikt kildemateriale til mange av de mekanismer som virket i en slik kontekst. Materialet har også stor kunnskapsmessig overføringsverdi og arkivet kan tjene som komparativt grunnlag for undersøkelser av lokalsamfunn andre steder i landet.

Alvøens Papirfabrik A/S. er Norges eldste i sitt slag. Virksomheten har vært i samme slekts besittelse siden den ble grunnlagt sist på 1700-tallet av Hendrich Jansen Fasmer. Stedet huser i dag et av Norges eldste industrimiljøer, med arbeiderboliger, fabrikkbygninger og Familien Fasmers hjem, Alvøen Hovedbygning. Fasmerfamilien skapte gjennom generasjoner et levende industrisamfunn, der det med tiden kom til både skole, sparebank, bibliotek og forsamlingshus for arbeiderne.

Ved Alvøens Papirfabrik A/S. var det kontinuerlig produksjon av papir i ulike kvaliteter fra grunnleggelsen i 1797, til den selvstendige virksomheten ble avviklet i 1981. Trolig var det kverndrift på Alvøen allerede i middelalderen. Industriell virksomhet kom i gang fra 1626, da det ble opprettet en melmølle og en kruttmølle på stedet. Rundt år 1800 ble foretaket utvidet til å omfatte oljemølle, fargemølle, ståltrådmølle og papirproduksjon.

I løpet av 1800-tallet ble mye av den øvrige virksomheten avviklet til fordel for satsing på papir. Produksjonen av brev- og dokumentpapir var i den tidlige fasen basert på kluter av bomullsfiller. I denne perioden produserte fabrikken både dokument, skrivepapir og grovere papir, men spesialiserte seg etter hvert på finere kvaliteter.

Utover 1800-tallet økte etterspørselen, og landets andre papirmaskin ble installert og satt i drift i 1864-65. Fra denne tiden og i årene fremover ble papir basert på tremasse produsert. Fabrikken fortsatte imidlertid med fremstilling av klutepapir til visse spesialprodukter, som pengeseddelpapir og dokumentpapir. Fabrikken er spesielt kjent for å levere seddelpapir til Norges Banks pengesedler. Seddelpapir ble levert sporadisk fra 1888 og regelmessig i perioden 1908-87. Finpapirproduksjonen i Alvøen ble avviklet 1981, men bedriften fortsatte med foredling og omsetning av finpapirprodukter tilvirket annetsteds.

Opplysninger om søker

Opplysninger om søker

Navn på søker	Stiftelsen Lokalhistorisk Arkiv i Bergen.
Søkers tilknytning til den nominerte dokumentarven	Dokumentene eies av Fasmerfamilien v/ Hendrik Fasmer og er deponert i magasinene til Stiftelsen Lokalhistorisk Arkiv i Bergen v/Bergen Byarkiv.

Kontaktperson(er)

Navn	Terje Haram
Stilling	Daglig leder av Stiftelsen Lokalhistorisk Arkiv i Bergen v/ Bergen Byarkiv, Kalfarveien 82, 5022 Bergen.
E-postadresse	terje.haram@bergen.kommune.no
Telefonnummer	55566266
Navn	Vigdis Ravnøy
Stilling	Styreleder i Stiftelsen Lokalhistorisk Arkiv i Bergen.
E-postadresse	vigdis.ravnoy@online.no
Telefonnummer	91749100

Fullmaktserklæring

Jeg bekrefter at jeg har fullmakt til å nominere dokumentarven som beskrives i dette nominasjonsskjemaet til Norges dokumentarv

Navn	Torgeir Aase
Stilling	Fagkonsulent
Institusjon	Stiftelsen Lokalhistorisk Arkiv i Bergen/Bergen Byarkiv

Identifikasjon og beskrivelse

Identifikasjon og beskrivelse av dokumentarven

Nøyaktig tittel på dokumentarven, omfang, datering (ytterår) og navn på institusjon/organisasjon som skal stå på et eventuelt diplom

Arkivet som nomineres er bedriftsarkivet til Alvøens Papirfabrik A/S., med tilhørende arkivskapere. Materialet omhandler perioden 1798 - 1981. Til bedriftsarkivet er det tilknyttet ytterligere 12 mindre arkiver som alle er innenfor samme tidsramme. Totalt opptar arkivet med sine tilvekster 150 hyllemeter:

A-0143, Alvøens Papirfabrik A/S. (bedriftsarkivet), herunder:

A-0143, arkivskaper 02: Alvøen Papirfabrik, Papirutsalget i Bergen.

A-0143, arkivskaper 03: Alvøen Papirfabrik, Papirutsalget i Christiania.

A-0143, arkivskaper 04: Alvøen Papirfabrik, Landhandelen.

A-0143, arkivskaper 05: Alvøen Papirfabrik, Melmøllen.

A-0143, arkivskaper 06: Alvøen Papirfabrik, Stabburet/Melhandelen.

A-0143, arkivskaper 07: Alvøen Papirfabrik, Smien.

A-0143, arkivskaper 08: Alvøen Papirfabrik, Kruttverket.

A-0143, arkivskaper 09: Alvøen Papirfabrik, Bakeriet.

A-0143, arkivskaper 10: Alvøen Papirfabrik, Bødkeriet.

A-0143, arkivskaper 12: Alvøen Papirfabrik, "Alvøkassen".

A-0143, arkivskaper 11: Alvøen Papirfabrik, Gårdsdriften.

A-0143, arkivskaper 13: Alvøen Papirfabrik, Fasmer privat.

Ettersom arkivet etter Alvøens Papirfabrik A/S. p.t. er grovordnet ved oppstilling etter allment arkivskjema, kan fullstendig kataloginformasjon, beskrivelser eller registreringsdetaljer ikke fremlegges på nåværende tidspunkt.

Det kan imidlertid nevnes at materialet fra 1798 - 1820 er relativt oversiktlig grunnet systemiseringsprinsippet nevnt ovenfor. Perioden 1820 - 1880 fremstår som langt mindre tilgjengelig grunnet lav ordningsgrad. Arkivet har åpenbart vært gjenstand for en omleggingsprosess til nytt organiseringssystem i denne fasen, og bærer preg av det. Samtidig skal det vektlegges at her finnes et svært interessant og løfterikt materiale i forhold til informasjon om papirfabrikken og tilstøtende virksomheter. Denne delen av arkivet fremstår i seg selv som en rik kilde til både arkiv- og regnskapshistorie. Fra 1880 og fremover er materialet i langt større grad kronologisk oversiktlig, med tydelige og definerte serier, som er overkommelige og orientere seg i.

Om en ser arkivet som en enhet, kan følgende nevnes vedrørende dets konkrete innhold:

En betydelig del av arkivet omhandler produksjons- og arbeidsprosesser. Her finner vi mellom annet protokoller med innlimte vareprøver (senere pakker, en prøve av hver produserte kvalitet for hver dag) og styrkeprøver av papir. Også de såkalte «hollenderrapportene», det vil si maskinrapporter, er interessante eksempler på en forgangen papirfremstillingsmetode, for lengst erstattet av mer effektiv teknologi.

I forbindelse med papirfabrikkens virksomhet er «Hovedbøker for verftets arbeidere», som omhandler perioden 1837 - 1860 spesielt interessante. Protokollene inneholder mellom annet navn på papirfabrikkens arbeidere, hvilke arbeidsoppgaver de hadde, hva de tjente, og hvordan lønnen ble tatt ut - kontanter eller naturalia - og (eventuelt) hvilken type naturalia. Hovedbøkene er en uunnværlig kilde for undersøkelser på fabrikkens arbeidsstokk. Protokollene fulgte hver arbeider personlig gjennom hele arbeidskarriæren, og gir således et unikt og mangefasettert innblikk i sider ved arbeids- og samfunnsforholdene tilknyttet Alvøens Papirfabrik A/S.

Blant andre arkivalier finnes kopibøker, journaler, sakarkiv, regnskap, ordrebøker og protokoller som omhandler varer inn- og ut. Til dette kommer dagbøker (herunder Fasmerenes personlige korrespondanse) og oversikter på ulike forhold, slik som utleide åkerstykker, matvarer- og oppskrifter, beholdningslister, m.m.

Sammen med arkivet etter Alvøens Papirfabrik A/S. og tilhørende tilvekster ble det avlevert en mengde andre arkiver. Disse nomineres ikke til Norges dokumentarv, men nevnes for å vise bredden og kompleksiteten i materialet som lokalsamfunnet i Alvøen frembrakte i løpet av perioden vi er innenfor:

A-0144, Elisa D/S.

A-0145, Utsira kirke (eid av Fasmerfamilien).

A-0146, Alvøen skole.

A-0147, Alvøen kirke.

A-0148, Alvøens underavdeling av Hedningemisjonen.

A-1642, Alvøens ballklubb.

A-1604, Kongshavn Lim- og Gelantinfabrik.

A-1605, Alvøens notebruk.
A-1606, Hetlevikens Notelag.
A-1607, Sævareid Kartongfabrik.
A-1639, Enoksens legat for vanføre.
A-1640, Alvøens sykekasse.
A-1961, Alvøen Papirarbeiderforening.
A-3546, Johan Dahm m.fl.

Visuell dokumentasjon

Ingen vedlegg lastet opp

Kataloginformasjon/arkivbeskrivelse/arkivreferanse

Proveniens (opprinnelse)

Første avlevering kom inn til Bergen Byarkiv i 1980. Dette fant sted i etterkant av at Statsarkivet i Bergen foretok en befaringsuttak på Alvøen. Etter avtale med daværende Statsarkivar overtok Bergen Byarkiv denne kontakten, som ble videreformidlet til Stiftelsen Lokalhistorisk Arkiv i Bergen i 1987. Den neste store avleveringen kom i 1990. Det ble den gang oppdaget en del eldre materiale (brev, m.m.) som papirfabrikken ikke ønsket å avlevere på det tidspunktet. Arkiveier ønsket imidlertid å komme tilbake til dette spørsmålet ved en senere anledning.

Bibliografi

«Alvøen og Fasmerslekten». Christian Gierløff. A/s. F. Beyers Papirvarefabrikk, Bergen, 1944.

«Fra tjener til arbeider? En undersøkelse av Alvøen - arbeidernes rekruttering og lønnsforhold, 1801 - 1865». Matti Goksøyr. Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Bergen, våren 1982.

Støtteerklæringer

Arne Solli: Førsteamanuensis, Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap ved Universitetet i Bergen.

Telefon 55 58 89 50/952 22 994

E-post: Arne.Solli@ahkr.uib.no

Matti Erik Goksøyr: Professor, Seksjon for kultur og samfunn, Norges Idrettshøgskole.

Telefon: 23 26 24 06/977 59 271

E-post: m.e.goksoyr@nih.no

Støtteerklæring

Ingen vedlegg lastet opp

Juridiske forhold

Juridiske forhold

Hvem eier dokumentarven? Oppgi navn og kontaktinformasjon.

Navn Hendrik Fasmer

Adresse

Telefon

E-post

Hvem forvalter dokumentarven? Oppgi navn og kontaktinformasjon.

Navn Stiftelsen Lokalhistorisk Arkiv i
Bergen v/ Terje Haram

Adresse Kalfarveien 82, 5022 Bergen.

Telefon 55 56 62 66

E-post terje.haram@bergen.kommune.no

Tilgang

Vil det være faktorer som begrenser offentlig tilgang til dokumentene? Beskriv dem i så fall nedenfor.

Opprinnelig ville tidligere arkiveier (forrige generasjon Fasmer) ha kontroll over innsyn i materialet. Nåværende arkiveier, Hendrik Fasmer, har signalisert at innsynsrestriksjon ikke lenger er et viktig moment. Formalitetene rundt dette er imidlertid ikke avklart p.t.

Opphavsrett

Beskriv den opphavsrettslige statusen til dokumentarven.

Det foreligger ingen kjente opphavsrettigheter knyttet til den nominerte dokumentarven.

Vurdering opp mot utvelgelseskriteriene

Vurdering opp mot utvelgelseskriteriene

Autentisitet

Alt tyder på at dokumentene er autentiske. Det er ingen indikasjoner på at dokumentene er forsøkt endret eller forfalsket på noe tidspunkt.

Nasjonal betydning

Arkivet etter Alvøens Papirfabrik A/S. er i seg selv unikt, uerstattelig og av nasjonal betydning i den forstand at materialet er kilde til en virksomhet som var den første i sitt slag i Norge. Fabrikkens leveranser av papir til Norges Banks pengesedler, spesielt i perioden 1908 - 1987, da den forekom regelmessig, er et av de fremste eksemplene på at Alvøens Papirfabrik A/S. fremstilte et helt særegent produkt, som hele Norges befolkning på 1900-tallet bokstavelig talt holdt i sine egne hender.

Like viktig er arkivet som grunnlag for forskning. Ettersom arkivmaterialet strekker seg helt tilbake til virksomhetens grunnleggelse og frem til 1981, står materialet frem som en viktig kilde for både lokal, regional og nasjonal historie.

Papirfabrikken, sammen med tilstøtende virksomheter og institusjoner, er godt dokumentert og bruk av materialet har mange mulige innfallsvinkler.

Tilleggsriterier

Dokumentenes nasjonale betydning må bli bekreftet gjennom ett eller flere av disse kriteriene

Tid

Dokumentarven er representativ for sin tidsperiode i den forstand at datidens kulturelle og sosiale strukturer belyses. Ettersom arkivet spenner over mange år, belyses også de endringer av sosial og kulturell karakter som fant sted i dette tidsspennet på en interessant måte.

Sted

Arkivet gir informasjon om Alvøens betydning som industristed, med beskrivelser av virksomheter og institusjoner som ikke lenger finnes. Ved å bevare dokumentasjon som attesterer disse virksomhetene, gir vi nåtid og fremtid en mulighet til å fortolke den informasjonen som i dag står som vitnesbyrd på forgangen virksomhet.

Mennesker

Arkivmaterialet dokumenterer grunnleggende sosiale, handels- og håndverksmessige aspekter i et lokalsamfunn. Arkivet er en umistelig historisk kilde, både på individ og næringsnivå. Materialet har stor verdi som komparativt kildemateriale, da det fremstår som representant for et allment nasjonalt fenomen. Samlet gir materialet et interessant innblikk i industrifremvekst og samfunnsstruktur i 18- og 1900-tallets Norge.

Emne og tema

Materialet gir et interessant innblikk i tidligere tiders produksjonsmetoder som nå er erstattet av teknologiske nyvinninger. Dette gjelder ikke bare papirfremstilling. Et annet eksempel er kruttverket på Alvøen. Dette ble lagt ned på 1880-tallet etter dynamittens oppfinnelse og inntog på markedet.

Form og stil

Arkivet gir med sine vareprøver på ulike papirkvaliteter, herunder klutepapir, eksempler på et medium som er lite i bruk i dag. Også varebestillinger og prøver, produksjonsbeskrivelser og lister på leveranser inn- og ut av virksomheten er med å dokumentere dette.

Sosial, åndelig eller kulturell verdi

Dokumentarven har stor verdi for Alvøen - og dermed for Bergens identitet. Den kulturelle verdien ligger i at materialet reflekterer langt mer enn selve papirfabrikken, i den forstand at også andre, tidligere nevnte institusjoner gjenspeiles i arkivet.

Utfyllende opplysninger

Utfyllende opplysninger

Sjeldenhet

Arkivet gir kunnskap om en hjørnestensbedrifts betydning som grunnlag for et industristed, med beskrivelser av virksomheter, teknologi og institusjoner som ikke lenger finnes. Den nominerte dokumentarven har således stor nasjonal betydning som kildemateriale, da det belyser mange av de drivkrefter som ligger til grunn for samfunnsutvikling.

Integritet

Som bedriftsarkiv er materialet sjeldent komplett og bærer ikke preg av å være endret på noe vis. Bevaringsgraden spenner fra god til middels god. De skader dokumentene er utsatt for må - ikke uventet - sees i forhold til arkivets alder, oppbevarings- og brukshistorie.

Representativitet

Dokumentarven som nomineres må sies å være representativt både for et særskilt tema, materiale og medium. Samtidig kan det hevdes at arkivet også fyller kriteriet for innpass på dokumentarvlisten på grunn av dets sjeldenhet og nasjonale betydning.

Konsultasjon og samtykke

Konsultasjon og samtykke

Har dokumentarvens eier(e) og forvalter(e) blitt orientert om og godkjent nominasjonen?

Ja

Vurdering av risiko

Vurdering av risiko

Gi en beskrivelse av i hvor stor grad den nominerte dokumentarven er truet.

Arkivet etter Alvøens Papirfabrik A/S. er et privatarkiv, og dermed ikke underlagt nasjonal arkivlov- og forskrifter.

De fysiske, sikringsmessige og klimatiske forholdene i arkivmagasinene hvor materialet oppbevares oppfylder imidlertid det arkivfaglige lovverkets strenge krav.

Bevaringsplan

Bevaringsplan

Inngår dokumentarven i en bevaringsplan?

Ja

Hvis ja, last opp et sammendrag av bevaringsplanen. Hvis nei, last opp opplysninger om de nåværende bevaringsforholdene og forvaltningen av dokumentarven.

Vedlegg

- Vedlegg_Norges_dok_arv.doc

Resultat og tilleggsinformasjon

Resultatet av nominasjonen og ev. tilleggsinformasjon

Hva ønsker din institusjon å oppnå ved å få dokumenter innskrevet i Norges dokumentarv? Kom med eventuell tilleggsinformasjon som støtter en innskriving i Norges dokumentarv.

Vårt formål med å få arkivet etter Alvøens Papirfabrik A/S. og tilhørende tilvekster innskrevet i registeret for Norges dokumentarv, er å oppnå et større fokus på dette spesielle arkivet blant forskere og øvrig publikum.

Videre ønsker vi å bruke den status som innskriving i listen for Norsk dokumentarv vil gi til å bedre mulighetene for finansiering av det resterende ordningsarbeidet. På denne måten kan materialet formidles til publikum på en tilfredsstillende måte.

Digitalisering av utvalgte arkivalier er en del av denne ambisjonen.

Det viktigste er imidlertid at oppmerksomheten en innskriving på listen for Norsk dokumentarv vil avstedkomme, kan bidra til spredning av den kunnskap som arkivet kan gi. Å gjøre materialet tilgjengelig for allmennhet og forskere er fremste målsetting for både arkiveier, Lokalhistorisk Arkiv i Bergen og Bergen Byarkiv.